

УДК 343.122(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.42>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА ЗАХИСТУ
ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛИХ І ЦИВІЛЬНИХ ПОЗИВАЧІВ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ
ТА НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ
МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ**

Костюченко О.Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувача кафедрою кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2243-1173>
e-mail: 1966lkos@gmail.com*

Ахтирська Н.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3357-7722>
e-mail: akhtyrskan@gmail.com*

Костюченко О.Ю., Ахтирська Н.М. Забезпечення ефективності реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів під час досудового розслідування фальсифікації лікарських засобів та неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками.

У статті розглядаються питання забезпечення ефективності реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо фальсифікації лікарських засобів та неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками, зокрема, за рахунок більш широкого залучення експертів для проведення судово-фармацевтичної (судово-хімічної), судово-фармакологічної, судово-медичної, судово-товарознавчої експертиз тощо під час досудового кримінального провадження. З метою виконання Україною процесу адаптації кримінального процесуального законодавства України до стандартів Європейського Союзу та практики Європейського суду з прав людини обґрунтовується доцільність виключення відомчої належності експертних служб шляхом створення єдиної Національної експертної служби України, що виключатиме ризики упередженості експертів відомчих установ. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, річний ринок фальсифікованих медичних препаратів складає 75 млрд. доларів США, кожна десята упаковка ліків є неякісною чи підробленою у країнах з низьким та середнім рівнем доходів, до яких належить і Україна. Деякі експерти називають цифру в 30% Наголошується на необхідності виконання Конвенції MEDICRIME щодо забезпечення реалізації прав потерпілих шляхом надання та оприлюднення інформації про шкідливі лікарські препарати, у тому числі, опублікування на офіційному сайті Департаменту, який здійснює контроль за якістю ліків, всіх наявних даних про виявлені підробки, а також розкриття інформації, що надається іншими державами відповідному відомству про назви контрафактної продукції медичного призначення. Проведення та використанню результатів судово-фармацевтичної, фармакологічної, судово-медичної, судово-товарознавчої експертиз підвищує ефективність забезпечення реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів під час до-

судового розслідування фальсифікації лікарських засобів та неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками.

Ключові слова: досудове кримінальне провадження, реалізація прав та законних інтересів учасниками кримінального провадження, потерпілий, цивільний позивач, міжнародне співробітництво щодо збирання доказів, судово-фармацевтична, фармакологічна, судово-медичної, судово-товарознавча експертизи, висновок експерта, експерт, фальсифікація ліків.

Kostiuchenko O., Akhtyrskaya N. Providing of efficiency of realization of rights and defence of legal interests of suffering and civil plaintiffs during pre-trial investigation of falsification of medicinal facilities and improper implementation of professional duties by medical workers.

In the article the questions of providing of efficiency of realization of rights and defence of legal interests of suffering and civil plaintiffs are examined during pre-trial investigation of criminal offences in relation to falsification of medicinal facilities and improper implementation of professional duties by medical workers, in particular, due to more wide bringing in of experts for realization of judicial-pharmaceutical, judicial-pharmacological, medico-legal, commodity judicial-expert examinations and others like that during pre-trial criminal realization. With the aim of implementation of process of adaptation of criminal judicial legislation of Ukraine to the standards of European Union and practice of the European court on human rights expediency of exception of department belonging of expert services is grounded by creation of only National expert service of Ukraine that will eliminate the risks of prejudice of experts of department establishments. From data of Worldwide organization of health protection, the annual market of the falsified medical preparations makes 75 milliards of dollars of the USA, every tenth packing of medications is off-grade or counterfeited in countries with the low and middle level of profits to that it is fixed and Ukraine. Some experts name a number in 30% and emphasize on the necessity of implementation of Convention MEDICRIME in relation to providing of realization of rights suffering by a grant and promulgation of information about harmful medicinal preparations, including, publication on the official web-site of Department, that carries out control after quality of medications, all present data about the educated imitations, and also opening of information that gets other states to the corresponding department about the names of products of pirate goods of the medical setting. Realization and to drawing on the results of judicial-pharmaceutical, pharmacological, medico-legal, commodity judicial-expert examinations promotes efficiency of providing of realization of rights and defence of legal interests of suffering and civil plaintiffs during pre-trial investigation of falsification of medicinal facilities and improper implementation of professional duties medical by workers.

Key words: pre-trial criminal realization, realization of rights and legal interests by the participants of criminal realization, suffering, civil plaintiff, international cooperation in relation to the assembly of proofs, judicial-pharmaceutical, pharmacological, medico-legal, commodity judicial-expert examinations, conclusion of expert, expert, falsification of medications.

Постановка проблеми. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу в Україні гарантується Конституцією (ст. 49) [1]. Водночас результативність медичної допомоги залежить від якості ліків. Сократ стверджував, що можна придбати ліки, але не здоров'я, наразі постає питання щодо впевненості у придбанні справжніх ліків, а не фальсифікату, який загрожує здоров'ю. Габрієлла Баттаїні-Драгоні-заступник генерального секретаря Ради Європи зазначає, що останніми роками в усьому світі почастишали випадки підробки медичних виробів та інших, пов'язаних з ними злочинів. Ці злочини ставлять під загрозу здоров'я населення, впливають на пацієнтів та їхню довіру до легального ринку ліків. Ця нова форма злочинності визнається більш прибутковою, ніж незаконний обіг наркотиків, має перевагу для злочинців, оскільки вони в основному залишаються безкарними. Кримінальні мережі знаходять прогалини в національному законодавстві, що дозволяє отримання ними суттєвих прибутків за рахунок життя та здоров'я людей [2].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, річний ринок фальсифікованих медичних препаратів складає 75 млрд. доларів США, кожна десята упаковка ліків є неякісною чи підробленою у країнах з низьким та середнім рівнем доходів, до яких належить і Україна. Деякі експерти називають цифру в 30% [3]. Слід визнати, що така ситуація становить загрозу життю та здоров'ю потерпілих та потрібні ефективні засоби захисту ними своїх прав та законних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику забезпечення реалізації та захисту прав і законних інтересів потерпілих та цивільних позивачів у кримінальному провадженні та експертної

діяльності досліджували науковці: Абламський С.Є., Барабаш Т.М., Гловюк І.В., Нестор Н.В., Парфіло І.В., Циганюк Ю.В. та інші.

Метою статті є: підвищення ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо фальсифікації лікарських засобів, неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником під час кримінального провадження для забезпечення реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих та цивільних позивачів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про лікарські засоби», лікарським засобом є будь-яка речовина або комбінація речовин (одного або декількох активних фармацевтичних інгредієнтів (далі за текстом — АФІ) та допоміжних речовин), що має властивості та призначена для лікування або профілактики захворювань у людей, чи будь-яка речовина або комбінація речовин (одного або декількох АФІ та допоміжних речовин), яка може бути призначена для запобігання вагітності, відновлення, корекції чи зміни фізіологічних функцій у людини шляхом здійснення фармакологічної, імунологічної або метаболічної дії або для встановлення медичного діагнозу; сфальсифікованим лікарським засобом визнається лікарський засіб, який умисно промаркований неідентично (невідповідно) відомостям (одній або декільком з них) про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України, а так само лікарський засіб, умисно підроблений у інший спосіб, і не відповідає відомостям (одній або декільком з них), у тому числі складу, про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України (ст. 2) [4].

У 2022 році судами України за фальсифікацію лікарських препаратів або обіг лікарських засобів (ст. 321-1 КК України) було засуджено 3 особи, на кінець року нерозглянутими залишилось 11 кримінальних проваджень щодо 17 осіб, троє з яких вчинили злочини у складі організованої групи [5]. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2022 році зареєстровано 16 кримінальних проваджень щодо фальсифікації ліків, але упродовж року по них не прийнято жодного рішення (не повідомлено про підозру, не закрито). У 2023 році (за чотири місяці) правоохоронними органами зареєстровано 14 кримінальних правопорушень [6]. По цій категорії справ були випадки ухвалення виправдувальних вирків [7].

Реалізація сфальсифікованих ліків має і міждержавний характер, так в результаті проведеної міжнародної операції правоохоронних органів щодо розслідування діяльності міжнародного синдикату з виготовлення підроблених ліків у Г'юстоні (штат Техас, США) було затримано двоє громадян України, які організовували виробництво та продавали фальсифіковані ліки від раку, гепатиту С та інших захворювань. Як встановило слідство, вони мали причетність до одного з найбільших у світі злочинних угруповань, яке продавало підробки 23 різних дорогих ліків 13 фармацевтичних компаній: Soliris, Alkeran, Avegra, Lysodren, Opdivo, Yervoy, Epcusa, Harvoni, Sovaldi, Veread, Vistide, Vosevi, Ocaliva, Abiraterone, Keytruda, Harvopak, Нерсінат-LP, Daklinza, Avastin, Lemtrada, Adcetris, Iclusig та Ibrance у 18 країн світу (в тому числі й Україні). Мінімальна вартість одного препарату сягала від 1 тис. доларів до 27 тис. доларів, при цьому в пігулці містився порошок вартістю 50–70 грн. (1,5–2 долари США). Лише після встановлення цих обставин правоохоронними органами розпочалось розслідування. Було проведено низку слідчих (розшукових) дій та призначено 140 різних експертиз [8]. Зовні підробки майже неможливо було відрізнити від оригінальних ліків, оскільки пакування та інструкції замовлялися на поліграфічних підприємствах, пляшечки виготовлялися на підприємствах, які спеціалізуються на роботі з медичним склом, що загрожує безпеці населення у сфері охорони здоров'я.

Згідно з Доповіддю Управління ООН, у результаті застосування підроблених ліків щорічно помирає майже півмільйона мешканців Африки на південь від Сахари, що викликає необхідність боротьби з контрабандою неякісних ліків. 267 тисяч пацієнтів гинуть щороку внаслідок використання фальсифікованих ліків від малярії, 170 тисяч – в результаті лікування неякісними антибіотиками від пневмонії у дітей. У період з 2017 по 2021 рік правоохоронними органами перехоплено 605 тон неякісних ліків у цьому регіоні [9]. Контрабанда неякісних ліків здійснюється з Китаю, Бельгії, Франції, Індії та інших країн.

Дана проблема постала перед суспільством нещодавно, усвідомлюючи всі ризики та складнощі кримінального провадження, у тому числі міжнародного співробітництва щодо збору доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних з фальсифікацією ліків, 28 жовтня 2011 року була ухвалена Конвенція Ради Європи про підробку виробів медичного призначення, що складають загрозу здоров'ю населення (MEDICRIME) [10]. «Конвенція про медичну злочинність» стала першим міжнародним кримінально-правовим документом, який зобов'язує держави криміналізувати виробництво

підробленої медичної продукції; постачання, пропозицію постачання та обіг контрафактної медичної продукції; підробку документів; несанкціоноване виробництво або постачання лікарських засобів та розміщення на ринку медичних виробів, які не узгоджуються з вимогами відповідності. Конвенція забезпечує основу для національного та міжнародного співробітництва між різними секторами державного управління, заходи щодо координації на національному рівні, превентивні заходи для використання державним та приватним секторами, захист потерпілих та цивільних позивачів. Крім того, нею передбачено створення контрольного органу для нагляду за виконанням Конвенції державами-членами. Для України Конвенція після її ратифікації 20 серпня 2012 року набула чинності 1 січня 2016 року. Водночас, враховуючи використання злочинцями міжнародних мереж для контрабанди контрафактними ліками, дотепер існує низка ризиків у співробітництві та взаємодії між державами, оскільки значна кількість країн не підписали та не ратифікували цей документ (Азербайджан, Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Грузія, Латвія, Мальта, Монако, Чорногорія, Нідерланди, Польща, Румунія, Словацька Республіка, Великобританія, Швеція). Норвегія лише 12 квітня 2023 року підписала Конвенцію, Республіка Того підтримала цей документ 16 січня 2023 року.

На вирішення цих проблем скерований Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, відповідно до якого, основними пріоритетами повинні стати запобігання та протидія злочинності з неухильним дотриманням прав людини; розвиток міжнародного співробітництва, зокрема через розширення міжвідомчої взаємодії, а також підвищення ефективності виконання органами правопорядку та прокуратури покладених на них функцій [11].

Також збільшення обсягів підробки як ліків, тестів, так і інших медичних засобів викликала Пандемія COVID-19. Наприклад, Служба безпеки України блокувала діяльність організованої злочинної групи, яка ввозила з Туреччини підроблені експрес-тести для діагностики COVID-19 [12].

Цікаво, що в країнах Західної Європи та США, розслідування, як правило, розпочинається з повідомлень фармацевтичних компаній, які виявляють фальсифіковані препарати на ринку (в лікарнях, аптеках), реалізація яких не відповідає обсягу виробництва, що суттєво зменшує їхні прибутки. Однією з версій у випадку смерті пацієнта у лікарні є застосування неякісних ліків (окрім версії помилки лікаря). Такий досвід не є поширеним в Україні.

Нажаль, Міністерство охорони здоров'я України не оприлюднює інформацію про кількість пацієнтів, які зазнали шкоди здоров'ю від лікування фальсифікованими ліками, відсутня інформація про летальні наслідки, не обраховуються збитки держави та виробників ліків від реалізації неякісних фармацевтичних препаратів, не доводиться до відома громадян втрата бюджетних коштів, витрачених на подолання наслідків вживання пацієнтами таких ліків. Крім того, проблемою є і те, що інформація щодо ліцензування якості ввезених лікарських засобів та висновків про відповідність медичних імунобіологічних препаратів, яка має бути оприлюднена на офіційному сайті Державної служби з лікарських засобів, недоступна для перегляду та перевірки, у зв'язку з воєнним станом [13]. Вбачається, що воєнний стан навпаки повинен передбачати посилення контролю за якістю ліків, які надходять до держави, оскільки, як відмічають фахівці, надходження неякісних ліків, як і їх відсутність може призвести до значної кількості небойових втрат. Відкриття доступу до такої інформації створило би умови для запобігання та протидії розповсюдження сфальсифікованих ліків, які не одержали відповідну ліцензію. Можливостями перевірки ліків зможуть скористатися фармацевти, лікарі, правоохоронні органи, пересічні громадяни, які є безпосередніми споживачами. Дана обставина буде сприяти вчасному виявленню ознак кримінального правопорушення та початку кримінального провадження за фактом фальсифікації лікарських засобів, ефективності досудового розслідування забезпечення реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів.

Також не оновлюється та не оприлюднюється в Україні інформація, отримана з іноземних систем повідомлення про продукцію, що становить серйозний ризик для здоров'я (останні дані мають річну давність) [14]. Така ситуація в Україні прямо суперечить Рекомендаціям щодо застосування Конвенції Медікрім, в якій вказано, що держави з метою захисту громадського здоров'я зобов'язані скерувати всі зусилля для реагування на поточні виклики, включаючи злочинну діяльність щодо фальсифікації ліків, зокрема, восьма рекомендація наголошує на необхідності надання інформації про вплив на здоров'я постраждалих (потерпілих) від застосування сфальсифікованої медичної продукції. Ці дані можуть бути доступними на національному рівні, також така інформація може бути одержана від інших держав. Законні інтереси та права постраждалих (потерпілих) мають враховуватися своєчасно,

бо «одержання необхідних даних може бути із запізненням або супроводжуватися більшими труднощами» [15].

Підпільні цехи правоохоронці викривають у підвалах будинків, офісах і навіть на фермах. Вже цього року під час обшуків у ході досудового розслідування правоохоронці виявили фальшиві медичні препарати від раку та гепатиту. За даними Держприкордонслужби України, «серед виявленого, наприклад, флакони з маркуванням ліків від раку, ринкова вартість яких близько 10 тисяч доларів США за 1 флакон. Злочинці продавали їх за 3-5 тисяч доларів». Спочатку працівники ДПСУ виявили на кордоні кур'єра, який перевозив лікарський засіб, потім в результаті дослідження було встановлено, що це підробка. Надалі були проведені негласні слідчі (розшукові) дії (контрольна закупка) з метою встановлення місця виготовлення лікарських підробок. Було придбано 164 позиції підроблених ліків, які призначалися для лікування онкологічних захворювань, гепатитів групи В і групи С, ВІЛ та інших захворювань. Для того щоб уточнити, чи дійсно ці лікарські засоби є підробками, працівники ОГП звернулися до фармацевтичної компанії MSD. [16]. За словами Генерального Прокурора України Іллі Костіна, головною проблемою в боротьбі з підробленими лікарськими засобами є відсутність спеціалізованої структури у штаті правоохоронних органів щодо боротьби з фальсифікатом. До того ж нагальною потребою є покращення комунікації між правоохоронцями та МОЗом і Держлікслужбою. [16]

Перш за все, складність викликає той факт, що переважно висновки щодо якості ліків надаються безпосередньо експертами, які працюють в системі Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, тобто органом який покликаний ліцензувати та контролювати якість ліків, що потрапляють на фармацевтичний ринок. В Україні станом на квітень 2023 року Державна служба з лікарських засобів атестувала 128 лабораторій, з яких лише 33 мають строковий термін свідоцтва [17]. Враховуючи стрімкі тенденції в розвитку фармакологічної галузі, вважається за доцільне перевіряти рівень відповідності наукової, методичної, технічної спроможності таких лабораторій для проведення експертних досліджень. У випадку допущення недоліків у роботі даного органу, ускладнюється доведення закупівлі неякісних ліків, оскільки експерти є підпорядкованим даному органу та можуть приховувати факт допуску фальсифікату (з урахуванням корупційної складової). З огляду на це, варто розрізняти фармацевтичну експертизу від судово-фармацевтичної експертизи за часом та суб'єктами проведення. Очевидно, що контроль та проведення фармацевтичної експертизи проводить Державна служба України з лікарських засобів для надання ліценції та дозволу на продаж, а у випадку виявлення правоохоронними органами факту реалізації неякісних ліків проводиться судово-фармацевтична експертиза в іншій незалежній експертній установі. На це вказує й сама назва структурного підрозділу – Відділ лабораторного контролю якості лікарських засобів Департаменту контролю якості лікарських засобів, тобто дана структура здійснює доліцензійний контроль та не є судово-експертною установою.

Вбачається, що однією з перешкод до ефективного розслідування зазначених кримінальних правопорушень є недостатнє використання спеціальних знань в кримінальному провадженні, а саме залучення експертів для проведення відповідної судової експертизи ліків чи медичного обладнання. Як справедливо наголошує І.В. Парфіло «важливим є питання вибору форми застосування спеціальних знань, оскільки слідчі не завжди вважають за потрібне призначати судово-фармацевтичні експертизи, обмежуються долученням до матеріалів кримінального провадження протоколів випробувань або оцінки якості лікарських засобів, що проводяться в рамках відомчої діяльності Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками. У зв'язку із чим варто наголосити, що такі документи, у результаті яких лікарські засоби визнаються фальсифікованими та вилучаються з легального обігу, не можуть замінити проведення фармацевтичної експертизи, оскільки можливості таких випробувань, проведених поза кримінальним процесуальним законом, з одного боку, не дозволяють розв'язати всі питання, доступні в рамках експертного дослідження, а з іншого – не мають необхідної доказової сили.» [18]. Таким чином, використання на стадії досудового розслідування висновків фармацевтичної експертизи, які проведені експертними службами відомства, відповідального за якість ліків, може бути тільки у вигляді такого джерела доказів, як документ, але ніяк не висновку судового експерта., оскільки це не узгоджується із правовими актами, які регулюють судово-експертну діяльність в кримінальних провадженнях та з практикою Європейського суду з прав людини. Так, у Рішенні «Проскурніков проти Росії» (Заява №48364/11) від 1 вересня 2020 року ЄСПЛ висловив сумніви з приводу того, що експерти, які є співробітниками відомчих експертних установ можуть виступати незалежними експертами в кримінальних провадженнях. ЄСПЛ нагадав, що судовий розгляд має бути передусім змагальним та гарантувати рівність сторін захисту та обвинувачення. Така позиція

ЄСПЛ має ключове значення для вирішення питання виведення всіх експертних структур з відомчого підпорядкування в окрему експертну установу [19]. Таку позицію обґрунтовують вчені Костюченко О.Ю., Ахтирська Н.М. [20]. У справі *Bönisch V. Austria* від 6 травня 1985 року ЄСПЛ зазначав, що легко зрозуміти виникнення сумнівів, особливо у свідомості обвинуваченого, відносно нейтральності експерта, коли саме його висновок фактично є основою обвинувачення [21]. У контексті якості ліків можна дану позицію ЄСПЛ адаптувати і до захисту прав та законних інтересів потерпілого та цивільного позивача, які мають негативні наслідки від лікування сфальсифікованими ліками, що, можливо, надійшли на фармацевтичний ринок з корупційного дозволу контролюючого органу, та на який і покладатиметься проведення експертизи щодо їх якості.

Засобом підвищення ефективності досудового розслідування фальсифікації лікарських засобів та неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками, забезпечення реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів цієї категорії кримінальних правопорушень є залучення експертів для проведення судово-фармацевтичної (судово-хімічної), судово-фармакологічної, судово-медичної, судово-товарознавчої експертиз тощо. Судово-фармацевтична експертиза призначається для встановлення вмісту досліджуваної речовини, родової (групової) належності отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, їх назви, виявленні їх у різних середовищах, а також слідів їх на предметах обстановки із використанням методів хімічного аналізу. На вирішення судово-фармацевтичної експертизи можуть бути поставлені наступні запитання: 1) Чи є дана речовина лікарським засобом, якщо так, то яке його найменування, який його склад, назва (хімічна формула) діючих речовин? 2) Чи містить дана суміш фармацевтичну активну отруйну чи сильнодіючу речовину, чи належать вона до категорії наркотичних засобів, психотропних речовин або їх прекурсорів, сильнодіючих або отруйних речовин якщо так, то яку і в якій кількості? 3) Чи відповідають хімічний склад, дозування та технологія виготовлення речовини, наданої для дослідження, встановленим стандартам; відомостям, зазначеним на упаковці та в інструкції з її застосування? 4) За промисловою, аптечною технологією чи кустарним способом виготовлено представлену речовину? 5) Чи виготовлені надані на дослідження лікарські засоби одним виробником, чи належать вони одній партії? Даний перелік питань не є вичерпним та може бути адаптований до конкретного кримінального провадження.

Як справедливо наголошує І.В. Парфіло «слідчі в разі призначення судових експертиз із метою дослідження фальсифікованих лікарських засобів нерідко плутають «судову-хімічну», «судову-токсикологічну», «біологічну», «фармацевтичну» та «фармакологічну» експертизи. Пояснюється це передусім складністю об'єктів дослідження, ігноруванням такої форми застосування спеціальних знань, як отримання консультацій та роз'яснень спеціалістів. Крім цього, лікарські засоби, представлені на дослідження, можуть бути об'єктом вивчення всіх вищезгаданих судових експертиз, оскільки мають різноманітну природу, можуть бути як неорганічними, так і органічними (починаючи з найпростіших аліфатичних речовин до найскладніших макромолекулярних структур), синтетичного та природного походження, а також можуть являти собою індивідуальні речовини або багатокомпонентні суміші. Різноманітний також діапазон концентрацій лікарських речовин як об'єкта судово-експертного дослідження.» [18].

Висновки. З метою виконання Україною процесу адаптації кримінального процесуального законодавства України до стандартів ЄС та практики ЄСПЛ доцільно виключити відомчу належність експертних служб шляхом створення Національної експертної служби України. Крім того, доцільно оприлюднювати на офіційному сайті Департаменту, який здійснює контроль за якістю ліків, всі наявні дані про виявлені підробки, а також розкривати інформацію, що надається іншими державами відповідному відомству про назви контрафактної продукції медичного призначення. Засобом підвищення ефективності досудового розслідування фальсифікації лікарських засобів та неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками, забезпечення реалізації прав та захисту законних інтересів потерпілих і цивільних позивачів цієї категорії кримінальних правопорушень є залучення експертів для проведення судово-фармацевтичної (судово-хімічної), судово-фармакологічної, судово-медичної, судово-товарознавчої експертиз тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/card2#Card> (дата звернення 07.07.2023).
2. The Council of Europe Convention on the Counterfeiting of Medical Products and Similar Crimes

- involving Threats to Public Health (MEDICRIME Convention, CETS No. 211). URL: <https://www.coe.int/en/web/medicrime/home> (дата звернення 03.07.2023).
3. Власова С. Фальшиві ліки в Україні. URL: <https://bit.ly/44tHmFQ> (дата звернення 07.07.2023).
 4. Закон України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996 (в редакції від 12.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 07.07.2023).
 5. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 (дата звернення 07.07.2023).
 6. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=230879 (дата звернення 07.07.2023).
 7. Вирок Лубенського міськрайонного суду від 21 лютого 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72368054> (дата звернення 10.07.2023).
 8. Королі підробок: як виробництво фальшивих ліків в Україні стало злочином світового масштабу. URL: https://lb.ua/society/2020/08/18/464117_koroli_pidrobok_yak_virobnitstvo.html (дата звернення 10.07.2023).
 9. УНП ООН: применение поддельных медикаментов ежегодно приводит к смерти сотен тысяч человек URL: <https://bit.ly/3rumcc2> (дата звернення 05.07.2023).
 10. Council of Europe Convention on the counterfeiting of medical products and similar crimes involving threats to public health. URL: <https://rm.coe.int/168008482f> (дата звернення 07.07.2023).
 11. Указ Президента України № 273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733> (дата звернення 07.07.2023).
 12. В Україну з Туреччини постачали контрабандні підроблені тести на COVID-19. URL: https://lb.ua/society/2020/03/27/453815_ukrainu_turtsii_postavlyali.html (дата звернення 10.07.2023).
 13. Державні реєстри. Інформація щодо виданих висновків про якість ввезених лікарських засобів та висновків про відповідність медичних імунобіологічних препаратів. URL: <https://bit.ly/46UhFju> (дата звернення 12.07.2023).
 14. Інформація, отримана з іноземних систем повідомлення про продукцію, що становить серйозний ризик, за період 01.04.2022–30.06.2022. URL: <https://bit.ly/3NYBQDY> (дата звернення 10.07.2023).
 15. ADVICE ON THE APPLICATION OF THE MEDICRIME CONVENTION IN THE CONTEXT OF COVID-19 Strasbourg, 8 April 2020. URL: <https://rm.coe.int/cop-medicrime-covid-19-e/16809e1e25> (дата звернення 10.07.2023).
 16. Олійник Б. Підробка ліків в Україні. Алгоритм прогидії фальсифікації. URL: <https://yurgazeta.com/golovna/pidrobka-likiv-v-ukrayini-algoritm-protidiyi-falsifikaciyi.html> (дата звернення 11.07.2023).
 17. Перелік атестованих лабораторій з контролю якості та безпеки лікарських засобів станом на 06.04.2023. URL: <https://bit.ly/3PZoQk8> (дата звернення 10.07.2023).
 18. Парфіло І.В. Проблеми застосування спеціальних знань при розслідуванні фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. Актуальні проблеми держави і права. № 86 (2020). DOI <https://doi.org/10.32837/apdr.v0i86.2428> (дата звернення 11.07.2023).
 19. Proskurnikov v. Russia (Application no. 48364/11). 1 September 2020. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES068346?hide=true> (дата звернення 07.07.2023).
 20. O. Kostiuhenko, N. Akhtyrskaya, INTERNATIONAL STANDARDS OF LEGAL REGULATIONS OF FORENSIC EXPERTISE AND THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINE. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-6> (дата звернення 07.07.2023).
 21. Case of Bonisch v. Austria (ARTICLE 50) (Application № 8658/79). ECHR. Strasbourg, 2 June 1986. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/5a26c1/pdf> (дата звернення 10.07.2023).